

OPDRACHT

Hoe werd Leeuwarden een stad?

Wat ga je doen?

Van Leeuwarden is geen document bewaard gebleven over de stadsrechten. Wij weten dus niet wie of wat Leeuwarden die rechten gaf. En we weten ook niet wanneer dit gebeurde. Met deze opdracht ga je zelf bedenken hoe het gegaan zou kunnen zijn. Wie of wat heeft er volgens jou voor gezorgd dat Leeuwarden een stad werd?

Hoe ga je het doen?

1. Lees de 3 bronnen door. Hierin staat informatie, die je bij het beantwoorden van de vragen nodig hebt.
2. Omcirkel daarna 2 of 3 belangrijke personen (wie) of gebeurtenissen (wat) uit de lijst hieronder. Wie of wat heeft volgens jou Leeuwarden tot een stad gemaakt?

Eventueel mag je zelf ook nog iets toevoegen. Omdat je denkt iets te weten. Of omdat je nog verder gezocht hebt op internet, in jouw lesmethode, enz.

Belangrijk: vermeld dan wel de bron! Want waar heb je die info gevonden?

Wie:

- Een wereldlijke heerser: adellijke familie zoals Burmania (Oldehove), Minnema (Nijehove), of Cammingha (Hoek).
- Een geestelijke heerser: pastoor van Sint Vituskerk (Oldehove, Sint Mariakerk (Nijehove), of Sint Catharinakerk (Hoek).
- Een landheerser: zoals een keizer van het Heilige Roomse Rijk, een vertegenwoordiger van dat rijk zoals de hertog van Saksen, of de Spaanse koning Karel V.
- De stad zelf: zoals het stadsbestuur, of de Olderman (Burgermeester).
- (vermeld bron)

Wat:

- Het organiseren van jaarmarkten.
- Het heffen van tol en belastingen.
- De toenemende welvaart van burgers.
- Het opbouwen van verdedigingswerken rondom de stad, zoals gracht, wallen en stadpoorten.
- Het ontstaan van handel en ambachten.
- Het verkrijgen van stadsrechten.
- (vermeld bron)

3. Wie of wat van jouw 2 of 3 personen/gebeurtenissen had de meeste invloed, volgens jou?
En wie of wat het minste?

Verdeel het percentage verantwoordelijkheid zo, dat het totaal 100% wordt.

Voorbeeld:

Persoon/gebeurtenis	Verantwoordelijkheid (%)
1. Jaarmarkten	40%
2. Adellijke familie Cammingha	30%
3. Spaanse koning Karel V	30%
Totaal	100%

Persoon/gebeurtenis	Verantwoordelijkheid (%)
1.	
2.	
3.	
Totaal	100%

4. Leg uit waarom je deze verdeling hebt gemaakt.

Het gaat er hierbij om, dat je jouw keuze kunt verantwoorden met argumenten.

	Waarom op deze plaats?	Waarom dit percentage?
1.		
2.		
3.		

5. Reflectievraag:

Wat heb je nu geleerd over hoe een Friese stad zoals Leeuwarden is ontstaan?

Bron 1

De Friese Vrijheid (1250-1498)

Leaver dea as slaaf! Liever dood dan slaaf!; deze kreet komt uit de tijd van de Friese Vrijheid. Het is een symbool van de typisch Friese cultuur aan het eind van de Middeleeuwen. De verdeling van de macht was hier toen anders dan in de rest van Nederland en in de landen om ons heen. In theorie hoorde Friesland bij de keizer van het Heilige Rooms Rijk. Maar in de praktijk was er geen centraal gezag. En een elite van hoge adel was er ook al niet, want graven en hertogen kenden wij niet in Friesland.

Hier was de macht in handen van hoofdelingen. Dit waren adellijke grondbezitters, die als plaatselijke leiders fungeerden. Zij woonden in versterkte huizen of burchten, die steenhuisen (in het Fries *stinzen*) werden genoemd. Deze hoofdelingen hadden ieder hun eigen, kleine legertje. Maar hun invloed reikte vaak niet verder dan de omgeving rondom hun woonplaats. En onderling hadden ze vaak een machtsstrijd om de lokale heerschappij.

Een echte winnaar kwam er nooit. Maar de chaos maakte duidelijk dat er behoefte was aan een sterke leider. En dat gebeurde ook. In 1498 kwam hier een buitenlandse legeraanvoerder, die een einde maakte aan de burgeroorlogen. Dit was Albrecht van Saksen, hertog van het keurvorstendom Saksen (nu Duitsland). Hij werd door Maximiliaan, de keizer van het Heilige Roomse Rijk daarna als stadhouder van Friesland aangesteld. Vanaf toen was het afgelopen met de Friese vrijheid.

Herkomst: <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/382655/de-friese-vrijheid---de-fryske-frijheid>

Bron 2a

Kopie van Charter uit 1435

1 In den nēma goēdes dānē In dā jere dānē sithēaw tūfēd fāuwēhūndert endē xē xv op sīne Agnēsta dā wārdē fōetēnīghet
 2 endē fōerēgnēdēt dīoe stēd fān hōwēt endē pēter kāmīngthā mīt alāc hōffēdē tōē kāmīngthā būre endē sīne kīndēn endē sīne
 3 kīndēn kīndēn dōer op dē fōer hōffēdē wēnēstīch sīne mīt dāc ymā hōerē endē aēstēpēstēra mīt al dūthā bīsschēdē alē hīr nēg
 4 sīre stēct In dāc aēstē dāt dī stēd endē pēter mīt hōffēdē fōer mītter ymā hōerē endē aēstēpēstēra sīhūllēt wēssā endē cōn
 5 stēd rīcht nēg mīhāld dē stēd wūllēvēn dīc nī sīt Jēf dīc mā hīer nēymēdē om mārā nētūchēd mēthīa mēg dūc sīhūllēt dūgā
 6 m dāt wēghe Endē wēēt dāt dīc stēd endē pēter endē sīne kīndēn alē fōer wē enīghē twēdīnīcht fōel dāt sīhūllēt līānā dī
 7 pōnā tī dāc alda hōwē endē dī pōnā tī dāc mēhōwē endē dī aldīmā dē stēd fān hōwēd Jēm Jēf pēter endē sīne kīndē
 8 alē fōer wē enīghē sēthā tōē fōelēn fān pātīx wēgā hīrē dāt om tōē spācē būrā dē stēd sīhūllēt In cōn wēet hōed dūffē
 9 bīe fōē hīb wē pēter fōer mē endē mīnē kīndēn dāt bīgēf bīsschēdē Endē om cōn mārā fēstīchēd fōē hūllēt dī pōnā
 10 tōē dāc alda hōwē endē dī pōnā tōē dāc mēhōwē dīt būēf mēdē bīsschēdē cōn mārā bēdē wīllā In dāc jere wēet hōē
 11 alē fōer wē

Herkomst: <https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/kopie-van-charter-uit-1435>

Bron 2b

Kopie van Charter uit 1435

Deze charter is in het Oud-Fries geschreven. Het wordt wel gezien als één van de twee 'geboortebewijzen' van Leeuwarden.

Leeuwarden wordt een stad

Het is niet bekend of en wanneer Leeuwarden stadsrechten kreeg. Maar op 21 januari 1435 worden twee documenten bezegeld, waarin de twee voormalige terpdorpjes Oldehove en Nijehove afspreken om samen met Hoek een stad te vormen:

1. [Deze kopie van een charter](#)¹ met afspraken tussen Nijehove en Hoek (het originele bezegelde document is verloren gegaan).
2. [Een originele bezegelde charter](#)² met afspraken tussen Nijehove en Oldehove.

Nijehove, Hoek en Oldehove

Nijehove wordt in beide charters 'de stad Leeuwarden' genoemd, omdat het al sinds de 13e eeuw omheind was met een gracht, een houten palissade en toegangspoorten. Een reconstructie hiervan is te zien in de bron: [Middeleeuwse stad Leeuwarden \(ca. 1435\)](#)³. Hoek was ten noordoosten van Nijehove gesitueerd. Het is ontstaan door invloed van de machtige adellijke familie Cammingha. De Hoeksterend Parkeergarage herinnert aan deze buurt. De Hoeksters werden onder leiding van Peter Cammingha onder het stadsrecht gebracht. De pastoor en deken van de parochie Oldehove deden dit namens de Oldehoofsters.

Transcriptie

Je kunt op 2 manieren lezen wat er in deze charter staat:

1. Op papier: Zie **Bron 2c Wat staat erin?**

2. Digitaal:

Ga naar <https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/kopie-van-charter-uit-1435>.

Scroll naar beneden naar **Beschikbare tools** -> selecteer 2x **Transcripties**.

Wanneer je daar met de muis over de charter gaat, lees je per regel:

- *transcriptie van de oorspronkelijk Oud-Friese tekst*
- letterlijke vertaling in Nederlands
- **hertaling in Nederlands**

Herkomst

<i>Datering</i>	21-01-1435
<i>Collectie</i>	Oud Archief
<i>Organisatie</i>	Historisch Centrum Leeuwarden (HCL)
<i>Nummer</i>	8

Herkomst:

¹<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/kopie-van-charter-uit-1435>

²<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/charter-uit-1435>

³<https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/middeleeuwse-stad-leeuwarden-1500>

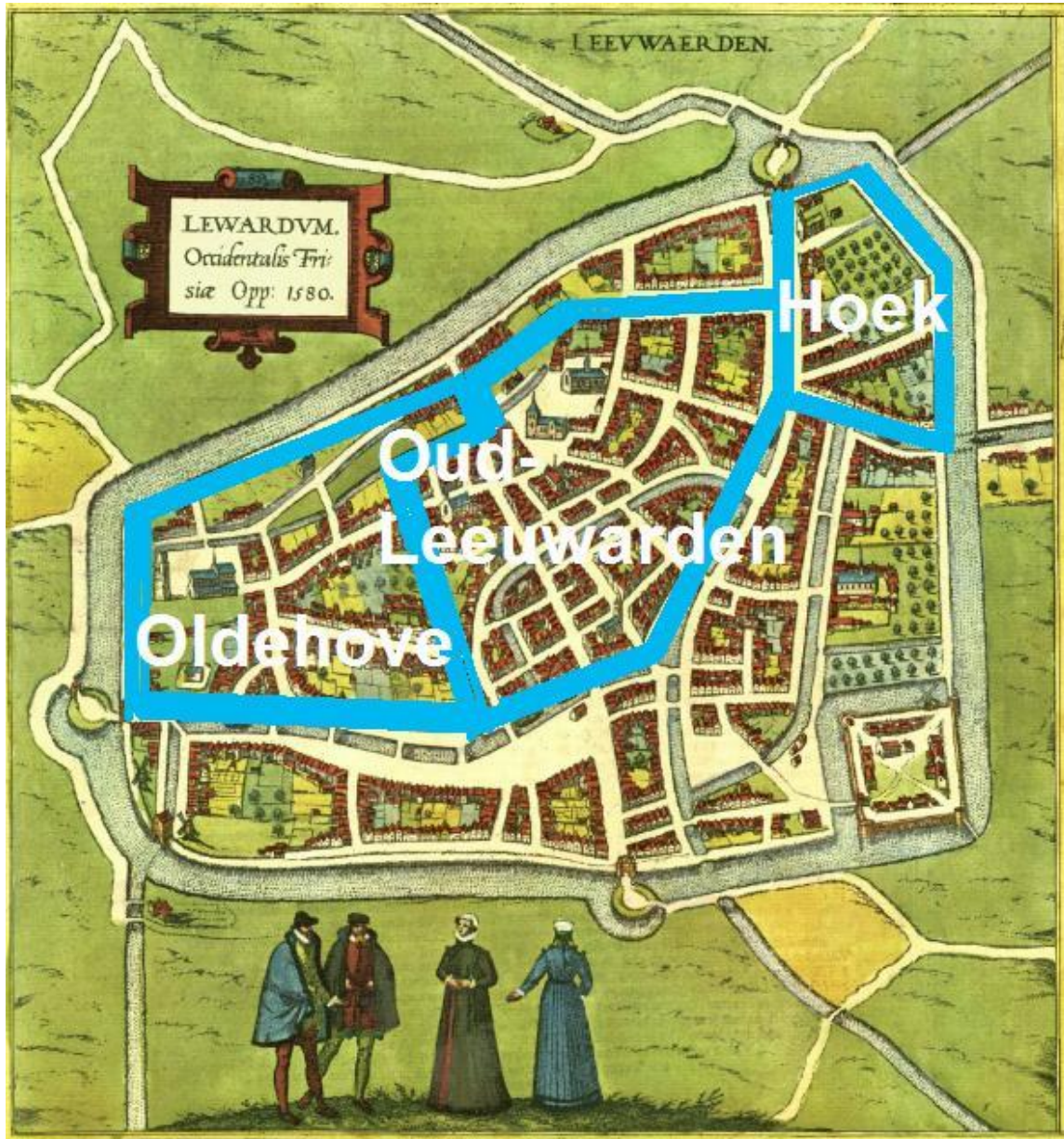
Bron 2c

Wat staat erin?

	Oorspronkelijke Oud- Friese tekst	Hertaling in Nederlands
1	<i>In den nemma Goedes, amen. In da jere, daeme schriaw tusend fiouwerhundert ende XXXV, op sinte Agnietadey, warden foerenighet</i>	In de naam van God, amen. In het jaar 1435, op de naamdag van de heilige Sint Agnes op 21 januari, werden samengevoegd:
2	<i>ende foergaedert dyoe sted fan Lyowert ende Peter Kammyngha, mit al dae hofstede toe Kamighabure ende syne kynden ende syne</i>	de stad Leeuwarden (voormalige terp Nijehove) en de bezittingen van Peter Cammingha. Dat bezit bestaat uit: Cammingha Burcht (met Peters kinderen en
3	<i>kyndes kynden, deer op der foers., hofstede wenheftich synt, mit dae ynra Hoeck ende Aesterpster, mit al ducka byschede als hijrney</i>	kleinkinderen die daar wonen) en Hoek (met de mensen die daar wonen). Daarbij gelden de volgende drie bepalingen:
4	<i>scriouwen steet. In dat aerste, dat dy sted ende Peter mitter hofstede foers. mitter ynra Hoeck ende Aesterps(t)era schillet wessa onder een</i>	1. Dat de stad Leeuwarden en de bezittingen van Peter onder één
5	<i>sted riucht ney inhald der stedwilkeren, dier nu sint jef dierma hier neymels om mara netticheit mettija mey. Dit schil durya</i>	stadsrecht vallen. Overeenkomstig de stadswetten, zoals die nu zijn vastgesteld. Of zoals die in de toekomst kunnen worden. Deze afspraak geldt
6	<i>in dat ioeghe. Ende weert dat dyoe sted ende Peter ende syne kynden, als foers. is, enighe twidracht foel, dat schillet kannu dy</i>	voor altijd. 2. Als er tussen de stad Leeuwarden en Peter en zijn kinderen onenigheid ontstaat, dan zullen als scheidsrechters hierover beslissen:
7	<i>personna tij dae Aldahowe ende dy personna tij dae Nyehouwe ende dy alderman der sted fan Lyowerd. Item, jef Peter ende syne kynden,</i>	de pastoor van Oldehove, de pastoor van Nijehove en de burgemeester van de stad Leeuwarden. 3. Mochten Peter en zijn kinderen
8	<i>als foers. is, enigha secka toe foelen fan partije weyna, hyae dat om toe tyane buta der sted schaede. In een weerheed dissis</i>	ooit betrokken raken bij vetes (ruzie/oorlog), dan zullen zij zelf voor de kosten opdraaien. En lijdt de stad Leeuwarden dus geen schade. Als bewijs van de echtheid van deze
9	<i>breuis soe hab ick, Peter foers., foer my ende myne kynden dit brieff bisighelet. Ende om een mara festicheed soe habbet dy personna</i>	oorkonde heb ik, Peter, voor mijzelf en mijn kinderen de oorkonde bezegeld. En om de rechtsgeldigheid te versterken, hebben ook de pastoors
10	<i>toe dae Aldahouwa ende dy persona toe dae Nyehouwe dit brieff mede bysighelet om mynes bedes willa, in dae jere vses Herens</i>	van Oldehove en Nijehove deze oorkonde op mijn verzoek bezegeld. Op de datum zoals
11	<i>als foers. is.</i>	hierboven is genoemd.

Bron 3

Plattegrond van Leeuwarden uit 1580

De drie delen die in 1435 samen Leeuwarden gingen vormen, te zien op een latere kaart uit 1580. Nijehove werd ook wel Oud-Leeuwarden genoemd.

Herkomst: <https://historischcentrumleeuwarden.nl/onderzoek/beeldbank/zoeken-in-de-beeldbank/detail/30a6e71c-aeaa-11e3-ad05-bb73e41f4d4b/media/fc91c4aa-04b2-007f-62d3-55fc70396d6f>.

Bewerking: door ontwerpers van de opdracht.